

NİKOLAY GOGOL

MÜFETTİŞ

Çeviri: UĞUR BÜKE

NIKOLAY GOGOL

MÜFETTİŞ

Can Klasik

Müfettiş, Nikolay Gogol

Rusça aslından çeviren: Uğur Büke

Revizor

İlk baskı: *Revizor, Komediya v pyati deistviyah*, Tipografiya A. Plüšar, 1836

Bu çeviriye kaynak alınan baskı: İzdatelstvo "Ganatileba", Tiflis 1982

© 2021, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2021

3. basım: Mart 2023, İstanbul

Bu kitabın 3. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Ayça Sezen

Düzeltili: Ebru Aydın

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak uygulama: Beyza Ceylan

Kapak illüstrasyonu: Hürkan Alcan

Baskı ve cilt: Melisa Matbaacılık Yayıncılık San ve Dış Tic. Ltd.

Maltepe Mah. Davutpaşa Çiftelhavuzlar Sk. No:16 Acar San. Sit.

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 45099

ISBN 978-975-07-5395-4

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

NIKOLAY GOGOL
MÜFETTİŞ

OYUN

Rusça aslından çeviren

Uğur Büke

♥can

Nikolay Gogol'ün Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Taras Bulba, 2007

Neva Bulvarı, 2020

Palto, 2020

Burun, 2021

NİKOLAY GOGOL, 1809'da Ukrayna'da doğdu. Halk kültürünü yansıtmakla birlikte alışılmışın dışına çıkan ilk öyküleri Rus edebiyatına yeni ve diri bir hava getirdi. Genç yaşında ünlenen Gogol'un ilk hayranları arasında şair Aleksandr Puşkin ve eleştirmen Vissarion Belinski de vardı. *Mirgorod Öyküleri* ve *Petersburg Öyküleri*, Gogol'un Rus edebiyatındaki yerini daha da sağlamlaştırdı. Çar I. Nikolay dönemindeki yozlaşmış bürokrasiyi acımasızca alaya alan *Müfettiş* adlı güldürüsünün gerici basından gördüğü büyük tepki üzerine Rusya'dan ayrılmak zorunda kalan Gogol, çeşitli aralarla 1842'ye kadar Roma'da yaşadı. *Ölü Canlar* adlı romanı, serflik düzeni ve devlet yönetimindeki adaletsizlikleriyle feodal Rusya'yı yansıtıyordu. Gogol'ü ününün doruğuna ulaştıran yapıtı *Ölü Canlar* oldu. Rus edebiyatının öncü isimlerinden kabul edilen Gogol, yaşamının son döneminde ruhsal bunalımlar geçirip 1852'de Moskova'da öldü.

UĞUR BÜKE, 1959'da Suşehri'nde doğdu. Öğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdi. 1981'de mezun olduktan sonra Türkiye'nin Sesi radyosunda Rusça spiker ve çevirmen olarak çalıştı. Askerliğinin ardından İstanbul'a yerleşerek turist rehberliği ve Sovyetler Birliği Başkonsolosluğu'nda çevirmenlik yaptı. Nikolay Gogol, Lev Tolstoy, İvan Turgenyev, Nikolay Leskov, İvan Bunin, Valentin Rasputin, Anatoli Rybakov, Yuri Bondarev, Nikolay Nekrasov, İlya Boyaşov,

Svetlana Uturgaui, Olcas Süleymenov, R. Abutalıbov, E. Muradaliyeva gibi yazarların eserlerini Türkçeye kazandıran ve TYS üyesi olan Büke evli ve bir kız çocuk sahibidir.

“Çirkin görünüyorsan aynanın suçu yoktur.”

Rus atasözü

Kiřiler

KAYMAKAM: Anton Antonoviç Skvoznik-Dmuhanovski

KARISI: Anna Andreyevna

KIZI: Marya Antonovna

OKUL MÜDÜRÜ: Luka Lukiç Hlopov

OKUL MÜDÜRÜNÜN KARISI

YARGIÇ: Ammos Fyodoroviç Lyapkin-Tyapkin

YOKSUL VE ÖKSÜZLERİ KORUMA YURDU MÜDÜRÜ:

Artemi Filippoviç Zemlyanika

POSTA MÜDÜRÜ: İvan Kuzmiç Őpekini

TOPRAK SAHİBİ: Pyotr İvanoviç Dobçinski

TOPRAK SAHİBİ: Pyotr İvanoviç Bobçinski

PETERBURG'LU MEMUR: İvan Aleksandroviç Hlestakov

HLESTAKOV'UN UŞAĞI: Osip

İLÇE HEKİMİ: Hristian İvanoviç Gibner

EMEKLİ MEMURLAR, İLÇENİN ÖNDE GELENLERİ:

Fyodor Andreyeviç Lülükov, İvan Lazareviç Rastakovski,
Stepan İvanoviç Korobkin,

KOMİSER: Stepan İlyiç Uhovertov

POLİS MEMURLARI: Svistunov, Pugovitsın, Derjimorda

TÜCCAR: Abdulin

TESVİYECİNİN KARISI: Fevronya Petrovna Paşlöpkina

BAŞÇAVUŞUN KARISI: İvanova

KAYMAKAMIN UŞAĞI: Mişka

MEYDANCI

JANDARMA

Kadınlı erkekli konuklar, tüccarlar, esnaflar, dilenciler

Karakterler, Kostümler ve Oyuncular İçin Açıklamalar

Kaymakam; uzun yıllardır görev yapan, hiç de aptal olmayan, kendine özgü biridir. Rüşvetçi olmasına karşın vakur bir havası vardır, oldukça ciddidir, hatta biraz ukaladır, ne çok yüksek sesle ne çok alçak sesle, ne çok ne de az konuşur. Söylediği her sözün bir anlamı vardır. Yüz hatları, bu meşakkatli mesleğe en alt kademededen başlayan herkes gibi kaba ve serttir. Bütün kaba yaradılışlı insanlar gibi korkudan sevince, eziklikten kibire çabucak geçer. Genellikle spoletli resmî ceket ve mahmuzlu çizmeler giyer. Ağarmış saçları kısa kesilmiştir.

Anna Andreyevna; kaymakamın karısı, pek geçkin sayılmayacak taşralı hoppa bir kadındır. Eğitimini yarı yarıya romanlara ve hatıra defterlerine, kiler ve hizmetçi odasından öğrendiklerine borçludur. Çok meraklıdır ve fırsatını bulduğunda kendini över. Kocasının söyleyecek bir şey bulamadığı durumlarda ona üstünlüğünü hissettirir. Bu durum yalnızca ufak tefek konularda geçerlidir, sadece azarlamak ve alay etmekle sınırlıdır. Oyun boyunca dört kez farklı elbise giyer.

Hlestakov; yirmi üç yaşlarında, ince, zayıf bir delikanlıdır; biraz aptaldır, başında kavak yelleri eser. Resmî dairelerde “lüzumsuz” dedikleri türden biridir. Hiç düşünmeden konuşur ve davranır. Herhangi bir düşünce-

ye yoğunlaşamaz. Kesik kesik konuşur, sözcükler ağzından öylesine, düşünmeden çıkar. Bu rolü oynayan karakteri ne kadar saf ve basit tavırları olan biri olarak sergilerse o kadar başarılı olur. Modaya göre giyinir.

Osip; belli bir yaşa gelmiş bütün uşaklar gibidir. Ciddi bir edayla, başını hep hafifçe eğerek konuşur. Ukalıdır, beyine ahlak dersi vermeyi sever. Ses tonu her zaman ayındır ama beyiyle konuşurken sert, kesik kesik ve hatta biraz da kaba bir ifade takınır. Beyinden akıllıdır ve dolayısıyla olayları daha çabuk sezer, çok konuşmayı sevmez, saman altından su yürütür. Gri ya da mavi üniforması eskimiştir.

Bobçinski ve Dobçinski; ikisi de ufak tefek, kısa boylu, çok meraklıdır, birbirlerine çok benzerler. İkisi de hafif göbeklidir. İkisi çok hızlı konuşurlar, konuşurken jest ve mimiklerini kullanırlar. Dobçinski biraz daha uzun ve ciddidir, buna karşılık Bobçinski daha cüretkâr ve canlıdır.

Yargıç Lyapkin-Tyapkin; beş-altı kitap okuduğu için açık fikirlidir. Her sözün altında bir şey aradığından kendi sözcüklerini de özenle seçer. Bu rolü oynayacak oyuncu her zaman ciddi olmalıdır. Eski saatlerin saat başlarını vurmada önce çıkardıklarına benzer, hırıltılı, bas bir sesle, sözcükleri uzatarak konuşmalıdır.

Zemlyanika; Yoksul Ve Öksüzleri Koruma Yurdu müdürü çok şişmandır, hantaldır, ağırkanlıdır, bunlara karşın kurnaz ve düzenbazdır. Kibar ve telaşlıdır.

Posta müdürü; aptal denecek kadar saf biridir.

Diğer roller için özel açıklamalara gerek yok. Ne de olsa gerçekleriyle hemen her yerde karşılaşılıyor.

Oyuncular son sahneye özellikle dikkat etmelidir. Sonsöz herkeste, ani bir elektrik şoku yaratacak biçimde söylenmelidir. Bütün oyuncular durumu bir anda değiştirebilmelidir. Kadınların çıkardıkları şaşkınlık nidaları aynı anda, tek bir ağızdan çıkıyormuş gibi olmalıdır. Bu açıklamalara dikkat edilmediğinde bütün etki kaybolabilir.

BİRİNCİ PERDE

Kaymakamın evinde bir oda

I. SAHNE

KAYMAKAM, YOKSUL VE ÖKSÜZLERİ KORUMA
YURDU MÜDÜRÜ, OKUL MÜDÜRÜ, YARGIÇ,
KOMİSER, HEKİM, İKİ POLİS MEMURU

KAYMAKAM

Beyler, sizi buraya çağırmamın nedeni, can sıkıcı bir haber. Bize bir müfettiş geliyor...

AMMOS FYODOROVİÇ

Ne müfettişi?

ARTEMİ FİLİPPOVİÇ

Ne müfettişi?

KAYMAKAM

Peterburg'dan bir müfettiş, kimliği saklı. Hem de gizli emirle.

AMMOS FYODOROVİÇ

Al başına belayı!

ARTEMİ FİLİPPOVİÇ

Derdimiz başımızdan aşkın değilmiş gibi!

LUKA LUKİÇ

Tanrım! Hem de gizli emirle!

KAYMAKAM

Sanki içime doğdu; bütün gece rüyamda olağanüstü boyutlarda iki sıçanla uğraştım durdum. Gerçekten, böylelerini hiç görmedim; kapkara ve kocaman iki sıçan! Yanıma gelip beni kokladılar ve uzaklaştılar. Andrey İvanoviç Çmihov'un mektubunu okuyayım. Artemi Filippoviç, siz onu tanıyorsunuz. Şunları yazıyor: "Sevgili dostum, büyüğüm ve velinimetim (*Mırlıtyla geçiştirerek satırlara göz gezdirir.*) sana haber vermeliyim." Hah, işte, "Bu arada bütün eyaleti, özellikle de bizim ilçeyi (*Burada parmağımı anlamlı bir ifadeyle havaya kaldırır.*) denetlemek üzere gizli emirle bir memur yollandığını sana bir an önce haber vermeliyim. Çok güvenilir kişilerden öğrendiğime göre, kendisini sıradan biri gibi tanıtıyor. Herkes gibi senin de bazı günahların olduğunu ve eline geçen fırsatları kolay kolay kaçırmadığını, üstelik akıllı biri olduğunu bildiğim için..." (*Okumayı bırakır.*) Buralar özel... "Sana dikkatli olmanı tavsiye ediyorum çünkü müfettiş her an gelebilir, eğer şimdiye kadar gelmediyse ve başka bir kimlikle konaklamıyorsa... Dün de..." Burada aile meselelerine değiniyor. "Kız kardeşim Anna Kirilovna kocasıyla bize geldi, İvan Kiriloviç çok şişmanlamış, keman çalıyor..." vesaire, vesaire. İşte durum bu.

AMMOS FYODOROVİÇ

Evet, durum ortada... Olağandışı, kesinlikle olağandışı. Gerçi vardır bir sebebi.

LUKA LUKİÇ

Peki neden Anton Antonoviç, sebebi neymiş? Neden bize müfettiş gelsin ki?

KAYMAKAM

Neden mi? Kader böyleymiş! (*İç geçirir.*) Bugüne kadar, Tanrı'nın bir lütfu, hep başka şehirleri didik didik ettiler. Şimdi sıra bize geldi.

AMMOS FYODOROVİÇ

Anton Antonoviç, sanırım, burada ince bir siyasi neden var. Bunun nedeni şu: Rusya... evet... savaşa girmek istiyor ve gördüğünüz gibi bakanlık da, bir yerlerde ihanet falan var mı diye memur yolluyor.

KAYMAKAM

Amma da abarttınız! Bir de akıllı geçinirsiniz. Bir ilçede ihanet ha! Sınır şehri miyiz biz? Buradan yürümeye kalksan üç senede başka memlekete ulaşamazsın.

AMMOS FYODOROVİÇ

Hayır, ben öyle demedim, siz... Hükümetin ince işleri vardır, öyle yakına uzağa bakmaz, her şeye bir mim koyar.

KAYMAKAM

Koyar ya da koymaz beyler, ben sizi uyardım. Dikkat edin! Ben kendimce bazı düzenlemeler yaptım, size de tavsiye ederim. Özellikle de size Artemi Filippoviç. Kuşkusuz, müfettiş öncelikle sizin yönetiminizdeki hayır kurumlarını incelemek isteyecektir, bu nedenle her şeyin düzgün olması için ne gerekirse yapın. Başlıklar tertemiz olsun, hastalar da, öyle her zamanki gibi demirci çıraklarına benzemesinler.

ARTEMİ FİLİPPOVIÇ

Eh, bu bir şey değil. Temiz başlık giydirmek mümkün.

KAYMAKAM

Bu arada, her karyolanın başına Latince ya da başka bir dilde... ki bu da sizin işiniz Hristian İvanoviç, hastanın ve hastalığın adı, ne zaman, hangi tarih, gün yazılmalı... Hastalarınızın o kadar sert tütün içmeleri hiç iyi değil, ne zaman içeri girsen aksırmaya başlıyorsun. Aslında en iyisi, hasta sayısını azaltmak; onlara kötü bakıldığına ya da doktorun beceriksizliğine yorabilirler.

ARTEMİ FİLİPPOVIÇ

Ooo! Tedavi konusunda Hristian İvanoviç'le önlemlerimizi zaten aldık. Hastaları kendi başlarına ne kadar bırakırsak o kadar iyi oluyorlar; pahalı ilaç zaten kullanmıyoruz. İnsan dediğin basit bir varlık; ölürse ölmüş oluyor, iyileşirse de iyileşmiş. Üstelik Hristian İvanoviç onlara dert anlatmakta zorlanıyor çünkü Rusça tek kelime bilmiyor.

Hristian İvanoviç biraz "i"ye biraz da "e"ye benzer bir ses çıkarır.

KAYMAKAM

Ammos Fyodoroviç, size de tavsiyem, mahkemeye bir çekidüzen vermeniz. İnsanların oturmaları gereken bekleme salonunu bekçiler kaz kümesine döndürmüş, yavru da ayak altında dolaşıp duruyor. Tabii evde yapılırsa övgüye değer bir iş, bekçiler neden bu işle uğraşmasın? Ne var ki mahkeme bu iş için uygun bir yer değil... Size önce de söylemek istemiştım ama hep unuttum.

AMMOS FYODOROVİÇ

Hemen bugün hepsini pişirmelerini emrediyorum. İsterseniz öğle yemeğine buyurun.

KAYMAKAM

Bunun yanı sıra, duruşma salonunda pılı pırtıların kurtulması da, dosya dolabının üzerine avcı kamçınızı asmanız da pek hoş bir şey değil. Biliyorum avı seviyorsunuz ama bir süreliğine kamçıyı oradan kaldırırsanız iyi olur, müfettiş gittikten sonra yine eski yerine asarsınız. Bir de şu sizin üye... kuşkusuz bilgili bir adam ama öyle bir kokuyor ki sanırsın votka fabrikasından daha yeni çıkmış, hiç hoş değil. Bunu da önceden söyleyecektim ama sanırım başka işlere daldım herhalde. Eğer bu koku, dediği gibi, gerçekten onun doğal kokusuysa çaresi vardır. Soğan, sarmısak ya da benzer şeyler yemesini söyleyebilirsiniz. Bu konuda Hristian İvanoviç bazı ilaçlarla yardım da edebilir.

Hristian İvanoviç aynı sesleri çıkarır.

AMMOS FYODOROVİÇ

Hayır, o kokuyu yok etmek mümkün değil. Dediğine göre küçükken dadısı onu düşürmüş, o gün bugündür böyle votka kokuyormuş.

KAYMAKAM

Ben yalnızca dikkatinizi çekeyim dedim. İç düzenlemeler ve Andrey İvanoviç'in mektubunda bahsettiği küçük günahlar hakkında bir şey söyleyemem. Zaten bundan söz etmek tuhaf da olur. Kaldı ki böyle günahları olmayan mı var! Tanrı böyle kurmuş düzeni, Voltaire'ciler boşuna karşı çıkıyor.

Gogol'ün, dönemin yozlaşan bürokrasisine serzenişte bulunan Puşkin'in sözlerinden esinlenerek yazdığı, resmi kurumların çatıları altında gayriresmi durumların yaşandığı bir güldürü *Müfettiş*.

Çarın ıslahat planları gereği teftişler artırılınca adeta birer tanrıya dönüşen müfettişler, bürokrasinin kaderini belirlemeye başlar. Kimi fırsatçıların bu durumu fark etmesiyle, gerçek bir müfettiş olmak ya da yalnızca müfettişe benzemek arasında bir fark kalmaz. Kentteki iyi giyimli, zengin bir toprak ağasının kumarbaz oğlunu müfettiş sanan kaymakam, posta müdürü, memurlar ve kent sakinleri, teftiş etmekte uzaktan yakından alakası olmayan bu adama ikramlar, hediyeler yağdırmaya başlar. Sözde müfettişe de durumun keyfini sürmek kalır...

Çarlık Rusya'sını sarsan *Müfettiş*, Gogol'ün kariyeri için kısa vadede bir tehdit, uzun vadede bir başyapıt haline geldi.

#dünyaklasikleri #rusklasikleri #oyun #teftiş #yozlaşma #bürokrasi

Kapak resmi Hürkan Alcan

ISBN 978-975-07-5295-4

